

Belek 1123 yılında Gerger'i muhasara etti. Gerger'in idaresini elinde tutan Ermeni Mikhaıl Haçlı liderlerinden yardım istedi. Kudüs kralı yapılan yardım çağrısına uyarak Tel Bâşir'den hareketle Gerger'e doğru ilerlerken Fırat'ın batı kıyısında Turuş mevkiinde ansızın Belek ile karşılaştı. 18 Nisan 1123'te yapılan savaşı Türkler kazandı ve Kudüs Kralı Baudouin esir alındı. Belek'in bu muzaferiyeti bütün İslâm âleminde takdirle karşılandı ve kendisine "gazi" unvanını kazandırdı. Ancak Belek bu fırsatı iyi değerlendirip Franklar'a öldürücü darbeyi indiremedi. Onun asıl gayesi Halep'i ele geçirdikten sonra Haçlılar'la mücadeleye devam etmekte. Bundan dolayı Urfa kontluğuna karşı daha büyük bir savaşa girmedi.

Irak Selçuklu Sultanı Mahmud bu zaferden sonra Halep şehrinin menşur*unu Belek'e göndererek onu Haçlılar'a karşı savaşan İslâm ordularına başkumandan tayin etti. Kısa bir muhasaradan sonra Harran'ı amcazadesi Bedrüddevle Süleyman'ın adamlarından alan Belek, 1123 yılının Haziran ayı sonlarında da Halep'e gelerek şehri ele geçirdi. Belek Halep'te iken birçoğu Behisnili (Besni) olan elli kadar Ermeni çeşitli kıyafetler içinde Harput şehrine girerek muhafızların azlığından istifadeyle kaleyi ele geçirmeyi ve hapis tutulan Haçlı liderlerini kurtarmayı başardılar (Ağustos 1123). Ancak hapisten kurtulan Haçlı liderleri ile diğer esirler şehir halkı tarafından kuşatılan kaleden çıkmanın mümkün olmadığını anlayınca Ermeniler'den de takviye alarak kale içinde savunmaya geçtiler. Kudüs Kralı Baudouin, Urfa Kontu Joscelin'i kuvvet toplayıp süratle Harput'a dönmesi için Kudüs'e gönderdi. Bu olaylardan haberdar olan Belek hemen Harput'a geldi ve kaleyi zaptederek Kudüs kralı ve senyörler dışında bütün Haçlı askerleriyle onlara yardım eden Ermeniler'i öldürttü (Eylül 1123). Kral ve senyörleri yeniden zincire vurduran Belek onları daha emin bir yer olarak gördüğü Harran'a gönderip orada hapsedtirdi. Asker toplamak için Kudüs'e gönderilen Kont Joscelin ise topladığı askerle Tel Bâşir'e geldiği sırada Belek'in Harput'u ele geçirdiğini öğrendi ve ilerlemekten vazgeçti. Belek eline geçirdiği bu fırsatı değerlendirip Haçlılar'a şiddetli bir darbe indirebilmek için asker toplamaya başladı. Bölgedeki Türkmenler'in kendisine katılmasının yanı sıra amca-

zadeleri olan Dâvud, Süleyman ve Timurtaş gibi Artuklu emîrleri, ailenin lideri olarak gördükleri Belek'e asker gönderdiler. Hatta Timurtaş bütün kuvvetleriyle Belek'in hizmetine girdi. Ayrıca Dimaşk Atabegi Tuğtegin kuvvetlerinin başında yardıma geldiği gibi Musul Emîri Aksungur el-Porsukî de önemli sayıda asker gönderdi. Bu birleşik kuvvetler Haçlılar'ın elindeki Azâz Kalesi'ni muhasara altına aldı. Kale içinde çok zor durumda kalan Haçlılar âni bir çıkış hareketiyle Türkler'in üzerine saldırdılar. Bu Frank garnizonuyla onlara yardıma gelen diğer Haçlı kuvvetleri arasında kalan Türk ordusu mağlûp olarak geri çekildi. Bu harekâttan bir sonuç alamayan Belek Halep'e döndü ve burada Melik Rıdvân'ın kızı Ferhunde Hatun ile evlendi. Kral II. Baudouin ile yanındaki esirleri de Halep'e getirterek orada hapsedti. Ancak ilk fırsatta Haçlılar'dan bu son bozgunun intikamını almak isteyen Belek, bölgedeki bazı kaleleri tahkim ettikten sonra Azâz yöresine asker göndererek Meşhalâ mevkiinde Haçlılar'ı bozguna uğrattı ve Mücedded Kalesi'ni ele geçirdi (1124).

Aynı yıl Belek, itaatinden şüphe ettiği Hasan b. Gümüştegin el-Balebekki'nin elinden Menbic Kalesi'ni almak için amcazadesi Timurtaş'ı görevlendirdi. Timurtaş Hasan'ı yakaladıysa da onun kardeşi İsâ kuvvetleriyle kaleye çekilip müdahaleye geçti. Bu duruma müdahale eden Belek bizzat gelerek kaleyi kuşattı. Zor durumda kalan İsâ çevredeki Haçlılar'a haber gönderip yardım istedi. Urfa Kontu Joscelin başta olmak üzere Maraş Kontu Geoffroy, Keysum Kontu, Dülük ve Râbân Senyörü Mahuis ile diğer senyör ve şövalyeler toplanıp İsâ'nın yardımına gelmek üzere yola çıktılar. Joscelin'in 10.000 kişilik Haçlı ordusuyla yaklaşması üzerine Belek ona karşı harekete geçti. İki taraf arasında 5 Mayıs 1124 günü Menbic yakınlarında başlayan savaş Türkler'in kesin zaferiyle sonuçlandı. Bu galibiyetten sonra Belek tekrar Menbic'e döndü ve bütün geceyi ibadet ve dua ile geçirdi. Ertesi gün muhasaraya devam etti. Bu sıralarda Doğu Akdeniz sahilinde müslümanların elinde kalan tek şehir durumundaki Sur Haçlılar tarafından kuşatılmış bulunuyordu. Sur emîrinin yanı sıra Atabeg Tuğtegin'in de yardım isteği üzerine Menbic kuşatmasını Timurtaş'a bırakıp Sur şehrinin yardımına koşmaya hazırlanan Belek kaleden atılan bir okla ağır şekil-

de yararlandı ve aynı gün öldü (6 Mayıs 1124). Haçlılar'a karşı kazandığı eşsiz zaferlerle müslümanların gönlünde taht kuran Gazi Belek'in naaşı Halep'e getirildi ve Hz. İbrâhim'in makamı önüne defnedildi. Hıristiyanlar'ın korkulu rüyası haline gelen Belek Gazi'nin ölümü bütün İslâm âlemini mateme boğdu.

BİBLİYOGRAFYA :

Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: h. 430-538 (haz. Ali Sevim), Ankara 1988, s. 43-48, 100, 113, 115-118, 120; İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, Târîhu Meyyâfârikîn s. 213, 278; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, X (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, s. 267, 299, 319-320, 464, 468-469, 483, 488-489; Ebü'l-Ferec, Târih, II, 351, 356-358, 374; Urfaî Ma-teos Vekâyi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Gri-gor'un Zeyli (1136-1162) (nşr. ve trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1962, s. 271-274, 277; Cl. Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 101, 106, 119; a.mlf., "Balak", EI² (İng.), I, 983; a.mlf., "Belek", İDMİ, IV, 840-842; İmâdüddin Halîl, el-İmârâtü'l-Artukîyye fil-Cezîre ve ş-Şâm, Beyrut 1980, s. 106, 205, 235, 264-278; Ali Sevim, Selçuklular Tarihi, s. 123, 127, 149, 169, 171-172; a.mlf., "Artukoğlu İl-Gazi", TTK Belleten, XXVI/104 (1962), s. 666 vd.; Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, II, 132-137, 140 vd., 170, 172; Işın Demirkent, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi 1118-1146, Ankara 1987, s. 20, 25-32, 34-40, 42, 44-45, 47-53, 55-57, 59, 63, 73, 82, 96, 100, 110, 153; Mükrimin Halil Yınanç, "Belek", İA, II, 468-473.

ÇOŞKUN ALPTEKİN

BELEN

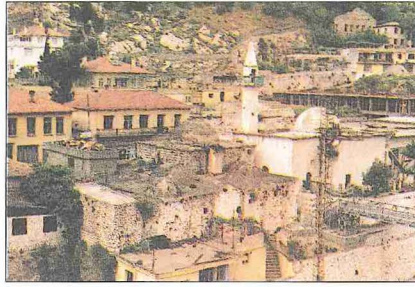
Hatay iline bağlı ilçe merkezi.

Belen Türkçe'de "iki dağ arasındaki yer, geçit" anlamına gelir. Anadolu'da bu isimde pek çok yer adına rastlanmaktadır. Kelime kaynaklarda Bilân ve Beylân (بيلان) şeklinde de geçmektedir. Evliya Çelebi kasabadan bahsederken "Türkmen lisanında yokuş olan yere belen denildiğini" belirtir. Kaynaklarda Bakrasbeli olarak geçen bu yerin aslında Belen köyü olduğu söylenebilir.

Amik ovasını Akdeniz'e bağlayan Antakya - İskenderun yolu üzerinde Amanos dağlarının geçit noktasında yer alan Belen'in adına ilk defa Kanûnî Sultan Süleyman zamanında rastlanmaktadır. Nitekim 959 (1551) yılında Bakrasbeli olarak anılan bu yerde Kanûnî bir köy kurup bir cami, bir han ve hamam ile bir imaret inşa ettirmiş ve halkını da tekâlif*-i orfiyyeden muaf tutmuştu (Kâtib Çelebi, s. 597). Belen'de yapılan bu sosyal tesisler ve halkının vergilerden muaf

tutulması, önemli bir geçit ve **derbend*** yeri olan bu mahallin, hemen yakınında eski bir yerleşim merkezi durumundaki Bağrâs'a rağmen kısa zamanda gelişmesini sağlamıştır. Evliya Çelebi 150 akçelik bir kaza olduğunu belirttiği Belen'in merkezinde üzeri toprakla örtülmüş 700 ev, kubbesi kurşun kaplı bir cami, biri mâmur biri harap iki han, bir hamam ile kırk elli kadar dükkân bulunduğu ve 3000 nüfusu olduğunu kaydetmektedir. Öte yandan 1770 yılında Adana sancağı beyi Abdurrahman Paşa tarafından Belen'e yeni nüfus iskân edilmiş, böylece kasaba biraz daha gelişmiştir.

Belen XIX. yüzyılda Halep vilâyetinin Payas sancağı içerisinde bir kaza merkezi durumunda idi. Ahmed Cevdet Paşa'nın belirttiğine göre bu sırada İskenderun'la birlikte 1729 hânesi müslüman, 312 hânesi de hıristiyan olmak üzere toplam 2041 hânelik bir nüfusu vardı. Nitekim 1871 tarihli Halep vilâyeti salnâmesinde Bakras, Şembenek (شيمبناك), Muhlis Ali, Kinsa ve Hamar adlarında beş mahalleden meydana geldiği ve İskenderun İskelesi'yle beraber kazada toplam otuz köy bulunduğu kaydedilmektedir. Ayrıca kaza merkezinde iki cami, beş mescid, bir medrese, dört kilise, yirmi beş çeşme, dört mektep, iki hamam, 260 dükkân, elli mağaza, dört han, on altı değirmen, on dört fırın, altı debbağhâne, iki boyahane, 200 bağ ve 600 bahçe yer almaktaydı. 1890 yılı salnâmesinde ise toplam 8622 nüfus bulunduğu ve ahalisinin Türkçe konuştuğu belirtilen Belen'de bir hükümet konağı, bir cami, dört mescid, bir medrese, bir kilise, otuz beş çeşme, 150 dükkân, yirmi beş mağaza, on iki han, dört değirmen, dokuz fırın, beş debbağhâne, 1827 ev, bir eczahane ve iki hamam bulunduğu kayde-

Kanûnî Sultan Süleyman Camii ve Külliyesi - Belen / Hatay

dilmektedir. Aynı tarihlerde (1891) kasaba hakkında bilgi veren Vital Cuinet, kasaba nüfusunu 4000 müslüman ve 200 hıristiyan olarak vermekte, kasabada bir cami, beş mescid, bir medrese, bir kilise, on yedi çeşme, 700 ev, 110 dükkân, üç mağaza, iki han ve beş fırının yer aldığını belirtmektedir. Öte yandan Evliya Çelebi tarafından da bağ ve bahçelik bir yer olarak belirtilen Belen kazasında 1900 tarihli salnâmeye göre buğday, arpa, çavdar, darı gibi tahıl ürünleriyle pamuk, meyan kökü, incir, ceviz, badem, nar, kavun, karpuz, elma, armut ve üzüm yetiştirilmekteydi. Ayrıca koyun ve keçi beslenmekte, kümes hayvanlarından ördek besiciliği ilk sırada gelmekteydi.

Belen 1939'da Hatay'ın anavatana katılmasıyla İskenderun'a bağlı bir nahiyeye merkezi halinde teşkilâtlandırılmış, 1940'ta yapılan sayımda nüfusu 1153 olarak belirlenmiştir. 1965'te nüfusu 4387'ye, 1980'de 9440'a, 1985 sayımında ise 15.629'a yükselmiştir. Bu gelişmesinin sonucunda da 9 Mayıs 1990 tarihinde kabul edilen 3642 sayılı kanunla ilçe merkezi yapılmıştır.

Belen ilçesi tek bucaktan ibaret olup on köyü vardır. İlçede 1990 sayımına göre 22.893 nüfus yaşamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 597; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 48; Cuinet, III, 221-222; *Haleb Vilâyeti Salnâmesi* (1288), s. 111-112; a.e. (1307), s. 150-151; a.e. (1318), s. 234-235; Cevdet, *Tezâkir*, III, 223; Abdurrahman Hibrî, "Menâsik-i Mesâlik" (nşr. Sevim İlgürel), *TED*, sy. 6 (1975), s. 120; Vahit Çabuk, "Pîrî Reis, Abdurrahman Hibrî, Kâtib Çelebi ve Evliyâ Çelebi'ye göre İskenderun ve Çevresi", *TK*, sy. 166 (1976), s. 35-46; *Kâmûsü'l-'lâm*, II, 1443; Besim Darkot, "Belen", *İA*, II, 473-475; J. Parry, "Beylan", *EJ²* (İng.), I, 1134-1135.

YUSUF HALAÇOĞLU

BELENSİYE

(بلنسية)

Beş asır İslâm hâkimiyetinde kalan
ve bugün
Valencia adıyla anılan
İspanya'nın üçüncü büyük şehri.

Endülüs Arapları'nın Belensiye dedikleri şehir, milâttan önce 138 yılında Romalılar tarafından Valentia Edetanorum adıyla İspanya'nın doğusundaki Turia ve ya Guadalaviar nehri (Vādīlebyâr) kıyısında askerî garnizon olarak kurulmuştur. Daha önce ise o bölgenin Grekler ve Kartacalılar tarafından iskân edildiği bilinmektedir. Akdeniz sahiline 4 km. uzaklıkta olup ülkenin pamuk, pirinç, mısır, sebze ve meyve başta olmak üzere çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirildiği en verimli topraklara sahip şehirlerinden biridir. Ayrıca Barselona'dan sonra önemli bir ticaret ve sanayi merkezi haline gelmiştir; nüfusu 1986 sayımına göre 763.949'dur.

Şehir 95 (714) yılında müslümanlar tarafından fethedildi; ancak merkezî idareye tam olarak bağlanamadı. Çünkü Berberîler Emevî otoritesini kabul etmeyip kendi başlarına hareket ediyorlardı. Hatta Miknâse Berberîleri'nden Şakyâ adıyla meşhur Abdullah b. Muhammed (Abdullah b. Abdülvâhid) Ehl-i beyt'ten olduğunu iddia ederek Endülüs'ün doğusunda bu bölgede büyük bir ihtilâl başlattı (152/769) ve Emevî hâkimiyetinin ilk dönemlerinde üzerine gönderilen birkaç orduyu bozguna uğrattıysa da sonunda kendi adamları tarafından öldürüldü. Hakem b. Hişâm zamanında (796-822) Belensiye Emîrî Abdullah el-Belensî tarafından Endülüs Emevî hâkimiyetine sokuldu. Fakat Abdurrahman en-Nâsır devrinde (912-961) tekrar karışıklıklar çıktı ve daha sonra şehir, Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılışı sırasında mülükü't-tavâiftin Âmirîler'in âzâtlıları Mübârek ve Muzaffer el-Âmirî'nin eline geçti (401/1010-11). Hâcib İbn Ebû Âmir el-Mansûr'un torunu Abdülazîz b. Abdurrahman'ın 1021'de merkezi Belensiye olmak üzere kurduğu Âmirîler hânedanı bazı fâsılalarla 1094 yılına kadar varlığını sürdürdü. İspanyollar'ın meşhur destan kahramanı Rodrigo Diaz de Vivar 1094'te şehri ele geçirerek başta Belensiye hâkimi Kadî İbn Cehhâf olmak üzere pek çok müslümanı öldürtüp şehirde ve civarında oturanları haraca bağladı. Onun 1099'da ölümüyle karısı Ximena'nın eline geçen Belensiye 1102'de Murâbitlar tarafından zapt edildi ve

Belen'den bir görünüşü - Hatay

